

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Ефективна
ЕКОНОМІКА

СЕРТИФІКАТ

Видано Рудій О. Л. в тому, що статтю «Стан розвитку сучасного ринку цінних паперів в Україні» (автор — Руда О. Л.) розміщено в електронному науковому виданні Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету «Ефективна економіка» № 11, 2017 р. (рекомендоване до друку Вченою Радою 30.11.2017р.), яке включено до переліку наукових фахових видань України з економіки (постанова Президії ВАК України № 2-05/3 від 08.07.2009 р., наказ ВАК України від 21.04.2011 р. № 340 «Про внесення змін до переліку наукових фахових видань України», Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528).

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (ICV 2015: 40.75)

Журнал розміщено на веб-сторінках:

1. Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>).
2. Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету (<http://www.economy.nayka.com.ua>).

Бібліографія:

Руда О. Л. Стан розвитку сучасного ринку цінних паперів в Україні [Електронний ресурс] / О. Л. Руда // Ефективна економіка. — 2017. — № 11. — Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>

Головний редактор журналу,
професор кафедри економічної теорії та
економіки сільського господарства
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету,
д.е.н., професор, заслужений працівник освіти України

Л. Ю. Мельник

Ефективна економіка № 11, 2017

УДК 336.761 (477)

О. Л. Руда,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

СТАН РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Oksana Ruda,

Candidate of economic sciences, associate professor of department of finances, banking and insurance,

Vinnitsia national agrarian University, Vinnitsya

MODERN MARKET OF SECURITIES DEVELOPMENT STATUS IS IN UKRAINE

У статті розглянуто економічну суть та важливість повноцінного функціонування ринку цінних паперів в Україні для ефективного розвитку фінансового сектору держави. Висвітлені банківські установи, якими були випущені акції для збільшення статного капіталу. Також, проведена оцінка обсягів випуску облігацій (млн. грн.) підприємств зареєстрованих Комісією протягом 2016 року. Докладно проведений аналіз в розрізі по місяцях 2016 року обсягів біржових контрактів з цінними паперами на організаторів торгівлі. Оцінено динаміку обсягу зареєстрованих Комісією випусків цінних паперів за період з 2012 року по 2016 рік. Досліджені негативні ситуації, які заважають розвитку фондового ринку в Україні. Виділено проблеми ефективного функціонування і подальшого розвитку ринку цінних паперів в умовах становлення фінансової системи України, які можуть бути розв'язана за рахунок підвищення його ліквідності, внаслідок запропонованих напрямків удосконалення.

The article deals with the economic essence and importance of the full functioning of the securities market in Ukraine for the effective development of the financial sector of the state. Illustrated banking institutions that issued shares to increase capital stock. Also, the estimation of volumes of bond issue (UAH million) of enterprises registered by the Commission during 2016 is carried out. Detailed analysis of the volumes of stock exchange contracts with securities by organizers of trade in terms of months of 2016. Detailed analysis of the volumes of stock exchange contracts with securities by organizers of trade in terms of months of 2016. Estimated dynamics of volume of securities registered by the Commission for

the period from 2012 till 2016. The negative situations that hinder the development of the stock market in Ukraine are investigated. The problems of effective functioning and further development of the securities market in the conditions of formation of the financial system of Ukraine, which can be solved by increasing its liquidity, due to the proposed directions of improvement, are highlighted.

Ключові слова: *акції, облигації, банківські установи, фондовий ринок, біржові контракти, фінансові інструменти, інвестиційний клімат, капітал, інвестиційний портфель.*

Keywords: *stocks, bonds, banking institutions, stock market, stock exchanges, financial instruments, investment climate, capital, investment portfolio.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток фондових ринків викликає все більший науковий інтерес, оскільки, розширення його частки у загальній структурі постійно зростає. Саме діяльність фондового ринку спрямовано на створення в Україні централізованого ринку цінних паперів. Таким чином, розвиток цивілізованого інвестиційного процесу в економіці України, подальше проведення ринкових реформ неможливі без створення ефективно працюючого фондового ринку, який має забезпечувати реалізацію національних інтересів України та сприяти зміцненню її економічного суверенітету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у наукові дослідження ринку цінних паперів здійснили такі вітчизняні вчені, як: М. Бурмака, С. Бірюк, О. Василик, М. Гапонюк, М. Гольцберг, Н. Дегтярьова, Ю. Коваленко, Д. Леонов, В. Лісовий, О. Мертенс, О. Мозговий, О. Прімерова, І. Рекуненко, М. Солодкий, О. Сохацька, В. Суторміна, Н. Шапран, В. Шелудько, І. Школьник, В. Федосов та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження виражається в поглибленні теоретичних засад та розробці рекомендацій щодо пріоритетів розвитку та вдосконалення функціонування ринку цінних паперів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим елементом функціонуючої ринкової економіки є ринок цінних паперів, який як елемент входить в систему фінансового ринку.

Ринок цінних паперів - це комплексна система відносин фізичних та юридичних осіб, в основі якої лежать операції, пов'язані з випуском, погашенням та обігом цінних паперів. Цінні папери - це засіб залучення капіталу.

Основні функції ринку цінних паперів, також як і будь-якого іншого ринку, поділяються на дві великі групи: загальноринкові і специфічні. Загальноринкові функції ринку цінних паперів визначають схожість цього ринку з іншими ринками. А специфічні функції ринку цінних паперів, навпаки, виділяють цей ринок серед інших.

Специфічні функції ринку цінних паперів [1, с. 96]:

1. Перерозподільна (ринок цінних паперів відіграє важливу роль в перерозподіленні грошей між різними сферами і галузями; ця функція також включає переказ грошей в продуктивну форму, фінансування держбюджету);

2. Хеджування (додаткове страхування фінансових ризиків).

Загальноринкові функції ринку цінних паперів:

1. Цінова (ринок відіграє важливу роль у складанні ринкових цін);

2. Комерційна (одержання доходу від різноманітних операцій, вироблених на ринку);

3. Інформаційна (на ринку з'являються відомості про різні об'єкти торгівлі, а в подальшому ці відомості доводяться до інших учасників товарного ринку і роблять на них істотний вплив);

4. Регулююча (на ринку існують певні «правила гри», практика вирішення спорів, органи управління та контролю).

Ринок цінних паперів складається з кількох «міні ринків»: ринку акцій, ринку облигацій, ринку державних короткострокових облигацій (ДКО), ринку державного ощадного позики (ОГСЗ), ринку облигації федерального позики (ОФЗ), ринку облигацій валютної позики, ринку казначейських зобов'язань, ринку фінансових інститутів, ринку золотого сертифіката, фондові біржі, фондові відділи товарних бірж [2, с. 16].

Крім цього виділяють первинний і вторинний ринки цінних паперів. На первинному ринку цінних паперів процвітає продаж «свежевипущенной» цінних паперів. Вторинний ринок має дві складові: біржову та позабіржову торгівлю. Біржова торгівля проходить на фондових біржах, а позабіржова - це вулична торгівля.

Основна мета ринку цінних паперів - акумуляція фінансових ресурсів та їх перерозподіл шляхом вчинення різноманітних угод між учасниками ринку. При цьому для здійснення всіх цих операцій потрібні цінні папери, тобто ринок цінних паперів є посередником між інвесторами та емітентами цінних паперів [7, с. 48].

На ринку мають місце різні види операцій з цінними паперами. Всі операції проводяться декількома великими групами учасників ринку. По-перше, це оператори, які здійснюють операції купівлі-продажу цінних паперів. По-друге, це організатори, які відповідають за якісну роботу торгових майданчиків. По-третє, це банки, депозитарії, клірингові організації тощо, які здійснюють облік взаємних зобов'язань. По-четверте, це реєстратори, які роблять записи в реєстрах акціонерів про власників ЦБ.

Цінний папір починає свій шлях на первинному ринку, де відбувається її первинне розміщення. Перший інвестор, що купив цінний папір, має право перепродати її, обміняти і т.д. Дилер, що купив папір, продає її за ринковою ціною [6].

Надалі папір потрапляє на вторинний ринок, де і відбуваються всі наступні операції. На цьому ринку має місце перерозподіл ресурсів серед інвесторів. Тут операції проводяться дилерами та брокерами. Дилери працюють на себе, а брокери виконують замовлення клієнтів. За облік взаємних операцій між ними відповідають клірингові компанії. Гроші перераховують банки, перехід цінних паперів від продавця до покупця здійснюють депозитарії. Реєстроутримувачі фіксують право власності нових покупців в реєстрах. Це найпростіша схема операцій, яка зазвичай відбувається на ринку цінних паперів.

Ринок цінних паперів виступає в якості посередника між грошовими та функціонуючими капіталами і впливає на процес інвестування, який є однією з рушійних сил економічного розвитку.

В Україні торги проводяться на біржах: Українській фондовій біржі; Київській міжнародній фондовій біржі; Придніпровській фондовій біржі; Українській міжбанківській валютній біржі (на фондовій секції) [5].

Необхідність забезпечення прозорості операцій, які відбуваються на ринку цінних паперів та доступності до участі в торгах цінними паперами акціонерів, потенційних власників цінних паперів, залишається найактуальнішим питанням сьогодення. В перспективі, на основі прийняття більш вдосконаленого та повного пакета законодавчих актів у сфері регулювання фінансовими операціями, що відбуваються на ринку цінних паперів, важливо забезпечити його конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Чинним законодавством регулюються питання випуску й обігу цінних паперів, відповідальність юридичних і фізичних осіб за правопорушення на РЦП. Однак функціонування ринку цінних паперів в Україні залежить не лише від створення правової бази й органів контролю за діяльністю його, а й від інших факторів: рівня інфляції, фінансової стабільності, процесу приватизації, стану виробництва та дефіциту державного бюджету, що значною мірою гальмує розвиток повноцінного РЦП [5].

В сучасних умовах розвинений РЦП є необхідним елементом ефективно функціонуючої економіки. Адже це механізм за допомогою якого встановлюються відповідні правові та економічні взаємовідносини між підприємцями, корпораціями та іншими структурами, яким необхідні фінансові кошти для свого розвитку та організаціями та громадянами, які можуть їх надати на певних умовах.

На сьогодні сучасний організований ринок цінних паперів України може бути за законодавством представлений лише біржами. Значні за обсягом випуски акції, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій протягом зазначеного періоду, зареєстровано наступним банківським установам, з метою збільшення статутного капіталу, зокрема: ПАТ Комерційний банк «ПриватБанк», ПАТ «Державний експортно-імпортерний банк України», ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «ВТБ БАНК», ПАТ «Державний ощадний банк України», ПАТ «Альфа Банк», ПАТ «СБЕРБАНК», ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» та ПАТ «БМ Банк» [4].

Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у січні-грудні 2016 року, становив 232,41 млрд грн, що більше на 83,91 млрд грн порівняно з відповідним періодом 2015 року (148,50 млрд грн).

Протягом 2016 року Комісією зареєстровано 128 випусків акцій на суму 209,36 млрд грн (таблиця 1). Порівняно з аналогічним періодом 2015 року обсяг зареєстрованих випусків акцій збільшився на 87,06 млрд грн.

За роки функціонування фондового ринку України вдалося досягнути певних позитивних результатів. Починаючи з 1997 р. і по 2011 р. вітчизняний фондовий ринок характеризувався постійно зростаючою динамікою. Так, на протязі даного періоду він збільшився у 25 разів. Це свідчить про те, що вітчизняні підприємства зацікавлені у залученні інвестицій за допомогою цінних паперів. У 2012 р. український фондовий ринок продемонстрував суперечливу динаміку свого розвитку. З одного боку, спостерігалось зростання загальних обсягів торгівлі цінними паперами та збільшення видів фінансових інструментів, що використовуються на фондовому ринку. З іншого боку, згорталася емісійна діяльність [6].

Таблиця 1.

Обсяг та кількість випусків акцій зареєстрованих Комісією протягом 2016 року

Період	Обсяг випуску акцій, млн грн	Кількість випусків, шт.
Січень	9946,80	8
Лютий	686,85	8
Березень	18263,68	8
Квітень	5325,36	22
Травень	1136,57	5
Червень	6975,87	16
Липень	464,03	14
Серпень	24,80	5
Вересень	10843,20	12
Жовтень	590,45	6

Листопад	2080,03	11
Грудень	153024,31	13
Усього	209361,94	128

Комісією протягом 2016 року зареєстровано 118 випусків облігацій підприємств на суму 6,76 млрд грн (таблиця 2). Порівняно з аналогічним періодом 2015 року обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств зменшився на 4,66 млрд грн.

Протягом 2016 року обсяг випусків інвестиційних сертифікатів КУА ПФ, зареєстрованих Комісією, становив 5,37 млрд грн, що менше на 5,21 млрд грн порівняно з даними за аналогічний період 2015 року.

Протягом 2016 року обсяг випусків акцій КІФ, зареєстрованих Комісією, становив 10,72 млрд грн, що більше на 6,52 млрд грн порівняно з даними за аналогічний період 2015 року.

З початку реєстрації за станом на 31.12.2016 кількість зареєстрованих корпоративних та пайових інвестиційних фондів становила 2223 інститутів спільного інвестування, з них [4]:

468 – корпоративних інвестиційних фондів,

1755 – пайових інвестиційних фондів.

Із 10 фондових бірж, функціонуючих в Україні, лише дві – «ПФТС», «Перспектива» – відзначалися помітними обсягами торгівлі, контролюючи більш ніж 95,56% вартості біржових контрактів.

Таблиця 2.

Обсяг та кількість випусків облігацій підприємств, зареєстрованих Комісією протягом 2016 року

Період	Обсяг випуску облігацій підприємств, млн грн				Кількість випусків, шт.
	Підприємства (крім банків та страхових компаній)	Банки	Страхові компанії	Загальний обсяг зареєстрованих випусків	
Січень	620,68	0,00	0,00	620,68	7
Лютий	1069,29	0,00	0,00	1069,29	31
Березень	268,80	0,00	0,00	268,80	4
Квітень	416,98	0,00	0,00	416,98	14
Травень	1684,50	0,00	0,00	1684,50	9
Червень	368,11	0,00	0,00	368,11	4
Липень	342,97	0,00	0,00	342,97	19
Серпень	1265,46	0,00	0,00	1265,46	8
Вересень	223,83	0,00	0,00	223,83	11
Жовтень	64,62	0,00	0,00	64,62	2
Листопад	235,24	0,00	0,00	235,24	8
Грудень	200,00	0,00	0,00	200,00	1
Усього	6760,49	0,00	0,00	6760,49	118

Становленню цивілізованих ринкових відносин, організованого і регульованого ринку товарів та капіталів може також сприяти внесення істотних змін у відносини біржових структур з державою. Зокрема, ці відносини повинні розумно і виважено розвиватися шляхом державного регулювання і саморегулювання діяльності бірж, внесення часткових змін у їхній статус, який передбачав би перетворення їх у інформаційно-методичні центри комерційної діяльності, включаючи й право реєстрації всіх операцій в економіці України. Більше того, біржі України здатні перетворитися у центри формування ринкової політики цін, однакової як для державного, так і для ринкового секторів економіки.

Протягом 2016 року на організаційно оформленому ринку спостерігається консолідація торгівлі цінними паперами. Лише дві фондові біржі – «ПФТС» та «ПЕРСПЕКТИВА», відзначились помітними обсягами торгівлі, контролюючи понад 97,61% вартості біржових контрактів (таблиця 3) [4].

Пріоритетним завданням ринку цінних паперів, як відомо, є забезпечення умов для залучення інвестицій компаніями. Аналіз динаміки залучення інвестицій в економіку України показує, що у 2016 році показник обсягу залучених інвестицій через інструменти фондового ринку нижчий за показник обсягу залучених довгострокових кредитів.

Таблиця 3.

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаціях торгівлі (з розподілом за місяцями) у 2016 році, млн грн.

Період	Організатор торгівлі									Усього
	УФ Б	КМФ Б	ПФТС	УМВ Б	ІННЕК С	УНІВЕРСАЛЬН А	ПЕРСПЕКТИВ А	СЄФ Б	УБ	
січень	2,7	131,7	783,1	0,0	0,0	2,9	12873,8	1,1	206,1	14000,5
лютий	2,9	289,9	2999,6	0,0	0,0	2,5	11814,1	1,2	270,8	15381,1
березень	10,2	219,6	5752,2	0,0	0,0	5,5	12124,7	0,0	298,9	18411,1
квітень	0,8	49,4	9396,7	21,2	0,2	3,5	13255,9	0,2	243,1	22971,1
травень	0,1	339,3	6728,6	0,0	0,0	0,7	7014,2	0,0	174,9	14257,7

червень	0,3	208,1	14504,3	0,5	0,7	0,4	8813,6	0,1	270,6	23798,5
липень	0,3	263,6	8915,9	0,0	0,1	0,7	10938,3	0,0	324,4	20443,2
серпень	0,1	171,8	10804,5	0,0	0,0	1,0	7068,3	0,0	272,4	18318,1
вересень	0,1	0,0	9327,2	0,0	0,4	1,2	10351,5	15,0	412,8	20108,3
жовтень	0,3	0,0	9876,3	0,0	0,0	36,7	10086,7	0,0	298,8	20298,9
листопад	0,1	0,0	11044,1	0,0	0,1	0,5	12525,9	41,6	395,2	24007,5
грудень	1,1	70,0	3586,7	0,0	0,4	197,3	19190,5	0,0	363,1	23409,1
Усього	18,9	1743,3	93719,2	21,7	2,0	252,1	136067,6	59,1	3531,2	235405,1

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом 2016 року зафіксовано з державними облігаціями України – 210,08 млрд грн (88,24% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у 2016 році) – таблиця 4 [4].

Таблиця 4.
Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі (з розподілом за видом фінансового інструменту) у 2016 році, млн грн.

Організатор торгівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Депозитні сертифікати НБУ	Інвестиційні сертифікати	Опціонні сертифікати	Деривативи	Усього
ПЕРСПЕКТИВА	3,9	2340,5	121618,9	11256	61,0	733,4	0,1	136057,6
ПФТС	251,1	5293,6	88173,8	0,00	0,8	0,00	0,00	93719,2
УБ	1847,0	17,1	293,1	0,00	25,6	0,00	1345	3531,2
КМФБ	31,5	1412,9	0,00	0,00	298,9	0,00	0,00	1743,3
ПрАТ «УНІВЕРСАЛЬН А»	11,6	39,89	0,00	0,00	3,7	196,9	0,00	252,1
ССФБ	0,3	57,6	0,00	0,00	1,2	0,00	0,00	59,1
УМВБ	21,7	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	21,71
УФБ	7,9	10,1	0,00	0,00	1,0	0,00	0,00	18,9
ІННЕКС	1,9	0,00	0,00	0,00	0,04	0,00	0,00	41,98
Усього	2176,8	9171,6	210085,8	11256	395,3	930,5	1346,2	235405,1

Наприкінці 2016 року найбільшу кількість цінних паперів, які перебувають в обігу на фондових біржах, було розміщено на «ПФТС» (38,37%), «ПЕРСПЕКТИВІ» (22,57%) та «Українські біржі» (19,63%). Також варто звернути увагу на такий показник, як обсяг випусків емісійних цінних паперів. Станом на 31.12.2016 загальний обсяг усіх зареєстрованих Комісією випусків цінних паперів становив 1840,38 млрд грн.(рис. 1) [4].

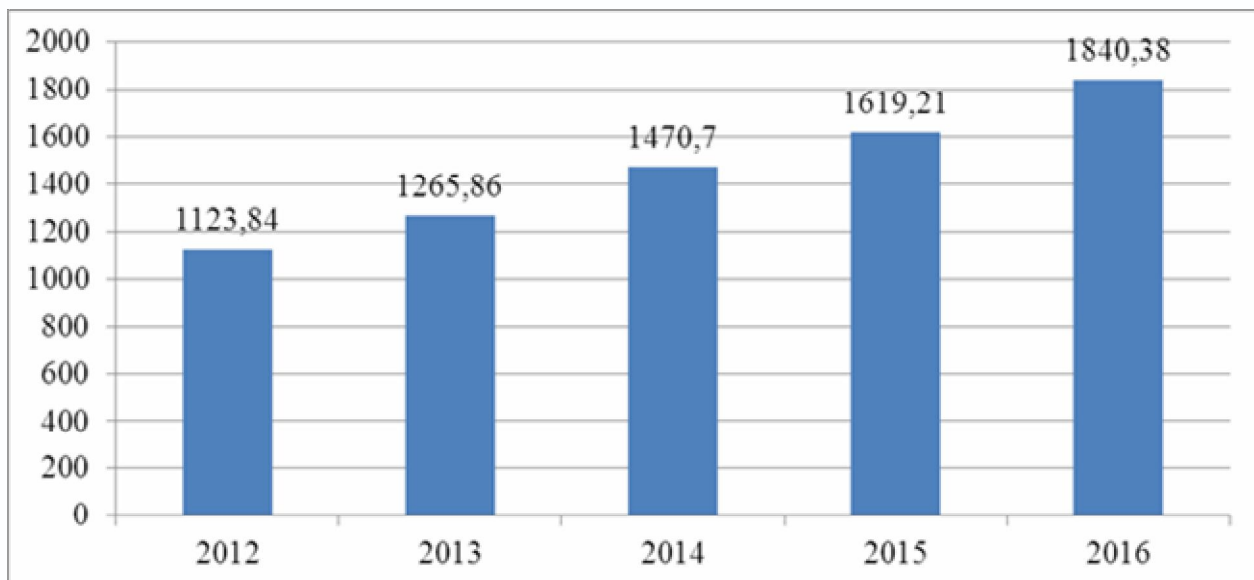

Рис. 1. Динаміка обсягу зареєстрованих Комісією випусків цінних паперів (наростаючим підсумком), млрд грн.

Цей ринок посідає важливе місце серед ринків капіталів. Ліквідний та надійний ринок акцій є одним із чинників, що визначає інвестиційний клімат в країні, сприяє залученню й перерозподілу інвестиційного капіталу у перспективні сфери економіки.

Зокрема 2016 рік видався для України в цілому, і для фондового ринку зокрема, нелегким. Негативну роль в цьому зіграли такі події як [3, с. 109]:

- проєвропейський вектор розвитку країни, виходячи з подій, позначених вище, реалізовується дуже повільно. Все в купе змушує як зовнішніх, так і внутрішніх інвесторів фондового ринку займати вичікувальну позицію і переглядати свої інвестиційні портфелі у бік їх зменшення, що, природно, було загрожує відтоком капіталу з фондового ринку України, як результат - зменшенням його ліквідності;

- зменшення інвестиційних портфелів інвесторами було також викликано позбавленням ними від акцій підприємств, що знаходяться безпосередньо в зоні бойових дій на сході країни.

Так, акції таких емітентів як Алчевський металургійний комбінат, Єнакіївський металургійний завод, Авдіївський коксохімічний комбінат, що колись були «блакитними фішками», зараз перетворилися на «неліквіди» і поставлені в список виключення з індексного кошика УБ.

Проведений аналіз стану та динаміки фондового ринку свідчить про те, що в Україні сформувався спекулятивний фондовий ринок, який перебуває у значній залежності від іноземного капіталу й зовнішньоекономічної динаміки. Фондовий ринок на сучасному етапі розвитку не спроможний протистояти всім негативним внутрішнім та зовнішнім впливам. Нагальні проблеми, що існують на фондовому ринку України, заважають його подальшому розвитку. Серед них ми можемо виокремити: формування інфраструктури фондового ринку з орієнтацією на обслуговування приватизаційних процесів, а не на розвиток самого ринку; надмірна орієнтація державної політики лише на стратегічних інвесторів та на збереження значної державної частки в статутних фондах акціонерних товариств; надмірна сегментація регулювання фондового ринку України та створення надлишкової регулятивної інфраструктури; затримка в проведенні масштабної пенсійної реформи, що обмежує зростання реальної капіталізації фондового ринку України; відсутність узгодженої політики в сфері законодавства, що регулює фондовий ринок; криза на світових фінансових ринках.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проблема ефективного функціонування і подальшого розвитку ринку цінних паперів в умовах становлення фінансової системи України, може бути розв'язана за рахунок підвищення його ліквідності, внаслідок таких його напрямків удосконалення:

- забезпечення прозорості діяльності держави щодо випуску її цінних паперів та доступність і зрозумілість умов інвестування у такі інструменти;

- вдосконалення організаційної бази функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів;

- підвищення інвестиційної привабливості внутрішніх боргових зобов'язань держави;

- підвищення довіри з боку інвесторів до держави, шляхом своєчасного та повного виконання органів державної влади своїх обов'язків, пов'язаних з цінними паперами, особливо заходів з погашенням відсотків і основної суми заборгованості.

Шляхи подолання причин низької ефективності інвестиційної діяльності банківських установ: необхідно розробити та впровадити невідкладні заходи щодо активізації участі банків у фінансуванні інвестиційних проєктів; на державному рівні повинна бути сформована цільова структурна модель банківської системи України, яка б передбачала виділення сегмента інвестиційних банків; доцільно розглянути можливість запровадження обґрунтованих у роботі заходів щодо підвищення ефективності діяльності банківських установ на інвестиційному ринку, а також визначити напрямки вирішення розглянутих проблем, які стримують активізацію діяльності банків у напрямку акумулювання довгострокових фінансових ресурсів та їх ефективного перерозподілу до підприємств реального сектору економіки.

Подальші наукові дослідження планується пов'язати дослідженням банківської сфери, як провідника ефективного розвитку фондового ринку України.

Література.

1. Андрєєва В.В. Фондовий ринок України на сучасному етапі розвитку економіки В.В. Андрєєва // Наука і вища освіта. – 2014. – Т. 2. – С. 96–97

2. Гончарова Н.В. Проблеми функціонування ринку цінних паперів України / Н.В. Гончарова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 5(84). – С. 15–18.

3. Кутузова М. Проблеми формування та регулювання фондового ринку України / М. Кутузова // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Серія «Економіка». – 2015. – Вип. 750. – С. 107–111.

4. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>.

5. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/ed20060223>.

6. Рекуненко І. Періодизація розвитку фондового ринку України/ І. Рекуненко// Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2015 – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekon_2015_1_5.pdf

7. Ящук В. Становлення та перспективи розвитку фондового ринку України [Текст] / В.Ящук. – Вісник Київського національного торговельно - економічного університету. – 2011. – № 6 (80). – С. 46 - 55.

References.

1. Andreeva, V.V. (2014), “The stock market of Ukraine at the present stage of economic development” *Nauka i vyshcha osvita*, vol. 2, pp. 96-97

2. Goncharova, N.V. (2008) “Problems of functioning of the securities market of Ukraine” *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*, no. 5 (84), pp. 15-18.

3. Kutuzova, M. (2015) "Problems of formation and regulation of the stock market of Ukraine" *Naukovyy visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu im. YU. Fedkovycha. Seriya «Ekonomika»*, vol. 750, pp. 107-111.
4. National Commission on Securities and Stock Market (2016), available at: <http://www.ssmc.gov.ua> (Accessed 13 Aug 2017)
5. The Verkhovna Rada of Ukrain (2006), The Law of Ukraine "On Securities and the Stock Market" available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/ed20060223> (Accessed 13 Aug 2017)
6. Recunenko, I. (2015) "Periodization of development of the stock market of Ukraine" *Visnyk SumDU. Seriya «Ekonomika»*, [Online], no. 1, available at: http://ekon_2015_1_5.pdf (Accessed 13 Aug 2017)
7. Yaschuk, V. (2011) "Formation and prospects of the Ukrainian stock market development" *Visnyk Kyyivskoho natsionalnoho torhovelno - ekonomichnoho universytetu*, no 6 (80), pp. 46-55.

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

ISSN 2306-6814

9 772306 681405

Науково-практичний журнал

№ 9 травень 2018

Головний редактор:

Клименко А. П.,
ректор Чорноморського державного
університету імені Петра Могили, д.т.н.,
професор, Заслужений діяч науки і
техніки України, Президент Асоціації
університетів України

Заступники головного редактора:

Федоренко В. Г.,
д.е.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки
України, академік УАН
Смельянов В. М.,
д.держ.упр., професор, директор Інституту дер-
жавного управління Чорноморського державного
університету імені Петра Могили

Відповідальний секретар:

Кучеренко Г. Б.

Члени редакційної колегії:

Антонова А. В., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри
обліку і аудиту Чорноморського державного університету
імені Петра Могили
Бакуменко В. Д., д.держ.упр., професор, проректор з нау-
кової роботи Академії муніципального управління
Бистряков І. К., д.е.н., професор, завідувач відділу ДУ
«Інститут економіки природокористування та сталого роз-
витку НАН України»
Великий Ю. В., д.е.н., професор кафедри обліку і аудиту Чор-
номорського державного університету імені Петра Могили
Гайдуцький І. П., к.е.н., науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії менеджменту ФММ НТУУ «КПІ»
Горлачук В. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри
Чорноморського державного університету імені Петра Могили
Дацій Н. В., д.держ.упр., доцент, професор кафедри Ака-
демії муніципального управління
Дацій О. І., д.е.н., професор, заслужений працівник
освіти України
Денисенко М. П., д.е.н., професор, професор кафедри Київ-
ського національного університету технологій та дизайну
Андрей Стельмах, доктор політичних наук, професор, за-
відувач кафедри політичних систем Університету імені
Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)
Гадеуш Валлас, доктор політичних наук, професор, декан
факультету політичних наук та журналістики Університету
імені Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)
Джерзі Бабяк, доктор політичних наук, професор, заступ-
ник декану факультету політичних наук та журналістики
Університету імені Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)
Івашова А. М., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри
Академії митної служби України
Кальниш Ю. Г., д.держ.упр., с.н.с., професор кафедри пар-
ламентаризму та політичного менеджменту Національної
академії державного управління при президентіві України
Коваль Г. В., д.держ.упр., завідувач кафедри, професор ка-
федри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорно-
морського державного університету імені Петра Могили
Кузьменко О. Б., д.е.н., професор, заступник декана Чорно-
морського державного університету імені Петра Могили
Плаханов А. О., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри дер-
жавної служби Чорноморського державного університету
імені Петра Могили
Савченко О. Ф., д.е.н., професор, професор кафедри Пол-
тавського університету економіки та торгівлі
Сиченко В. В., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри
Дніпропетровського державного аграрного університету
Сорока С. В., д.держ.упр., професор кафедри місцевого сам-
оврядування, регіонального розвитку та політичної аналі-
тики Чорноморського державного університету імені Пет-
ра Могили
Сорока М. П., д.держ.упр., професор, народний депутат
України
Федоренко С. В., доцент кафедри інформаційних систем і
технологій ІПК ДСЗУ, академік академії будівництва Украї-
ни, к.т.н., доцент
Чорна А. О., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
оподаткування і підприємництва Вінницького інституту кон-
струювання одягу та підприємництва

ІНВЕСТИЦІЇ:

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 9 травень 2018 р.

Журнал засновано у січні 2002 року.

Виходить 2 рази на місяць.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

*Журнал включено до переліку наукових фахових
видань України, в яких можуть публікуватися
результати дисертаційних робіт на здобуття
наукових ступенів доктора і кандидата наук з
ЕКОНОМІКИ*

*(наказ Міністерства освіти і науки України
№ 747 від 13.07.2015)*

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 17597-6447ІПР від 29.03.2011 року
ISSN 2306-6814

Передплатний індекс: 23892

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 223-26-28, 537-14-33

Тел./факс: (044) 458-10-73

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.investplan.com.ua

Засновники:

**Чорноморський державний університет імені
Петра Могили,
ТОВ "АКС Центр"**

Видавець:

ТОВ "АКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою
редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть
автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів
публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе
відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Чорноморського
державного університету імені Петра Могили 17.05.18 р.

Підписано до друку 17.05.18 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 26,4.

Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.

Замовлення № 1705/1.

Віддруковано у ТОВ «АКС Центр»

м. Київ, пров. Куренівський, 17

Тел. (044) 537-14-34

© ІНВЕСТИЦІЇ. ПРАКТИКА ТА ДОСВІД, 2018

Головний редактор:

Клименко А. П.,
ректор Чорноморського державного
університету імені Петра Могили, д.т.н.,
професор, Заслужений діяч науки і
техніки України, Президент Асоціації
університетів України

Заступники головного редактора:

Федоренко В. Г.,
д.е.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки
України, академік УАН
Смельянов В. М.,
д.держ.упр., професор, директор Інституту дер-
жавного управління Чорноморського державного
університету імені Петра Могили
Бистряков І. К.,
д.е.н., професор, завідувач відділу ДУ «Інститут
економіки природокористування та сталого роз-
витку НАН України»

Члени редакційної колегії:

Антонова А. В., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри об-
ліку і аудиту Чорноморського державного університету імені
Петра Могили
Антонов А. В., д.держ.упр., доцент кафедри соціальної робо-
ти, управління і педагогіки Чорноморського державного уні-
верситету імені Петра Могили
Бакуменко В. Д., д.держ.упр., професор, проректор з науко-
вої роботи Академії муніципального управління
Беглиця В. П., д.держ.упр., доцент, проректор з наукової робо-
ти Чорноморського державного університету імені Петра Мо-
гили
Великий Ю. В., д.е.н., професор Чорноморського державно-
го університету імені Петра Могили
Горлачук В. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри Чорно-
морського державного університету імені Петра Могили
Дацій Н. В., д.держ.упр., доцент, професор кафедри Академії
муніципального управління
Дацій О. І., д.е.н., професор, завідувач кафедри Академії
муніципального управління
Анджей Стельмах, доктор політичних систем Університету імені Ада-
ма Міцкевича (м.Познань, Польща)
Табеуш Валаас, доктор політичних наук, професор, декан фа-
культету політичних наук та журналістики Університету імені
Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)
Джерзі Бабляк, доктор політичних наук, професор, заступник
декана факультету політичних наук та журналістики Універ-
ситету імені Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)
Євтушенко О. Н., д.політ.н., професор, завідувач кафедри
місцевого самоврядування, регіонального розвитку та політич-
ної аналітики Чорноморського державного університету імені
Петра Могили
Івашова А. М., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри Аха-
демії митної служби України
Калениш Ю. Г., д.держ.упр., с.н.с., професор кафедри парла-
ментаризму та політичного менеджменту Національної ака-
демії державного управління при президенті України
Коваль Г. В., д.держ.упр., завідувач кафедри, професор кафед-
ри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморсько-
го державного університету імені Петра Могили
Кузьменко О. Б., д.е.н., професор, заступник декана Чорно-
морського державного університету імені Петра Могили
Міщенко К. С., к. н. з держ. упр., доцент кафедри публіч-
ного управління та адміністрування Інституту підготовки
кадрів державної служби зайнятості України
Плеханов А. О., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри дер-
жавної служби Чорноморського державного університету імені
Петра Могили
Савченко О. Ф., д.е.н., професор, професор кафедри Полтавсь-
кого університету економіки та торгівлі
Сиченко В. В., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри Дніпро-
петровського державного аграрного університету
Софок С. В., д.держ.упр., професор кафедри місцевого само-
врядування, регіонального розвитку та політичної аналітики
Чорноморського державного університету імені Петра Могили
Софок М. П., д.держ.упр., професор, народний депутат України
Стоян О. Ю., д.держ.упр., в.о. завідувача кафедри, доцент
кафедрі менеджменту Чорноморського національного
університету імені Петра Могили

ІНВЕСТИЦІЇ:

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 9 травень 2018 р.

Журнал засновано у січні 2002 року.

Виходить 2 рази на місяць.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Журнал вкладається до переліку наукових фахових
видань України, в яких можуть публікуватися
результати дослідницьких робіт на здобуття
наукового ступеня доктора філософії і кандидата наук з
гуманітарних наук*
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
(наказ Міністерства освіти і науки України
№ 1728 від 29.12.2014)

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- Scopus;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 17597-6447ПР від 29.03.2011 року
ISSN 2306-6814

Передплатний індекс: 23892

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 223-26-28, 537-14-33

Тел./факс: (044) 458-10-73

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.investplan.com.ua

Засновники:

**Чорноморський державний університет імені
Петра Могили,**

ТОВ "АКС Центр"

Видавець:

ТОВ "АКС Центр"

Передрукування дозволено за умов згоди з редакцією

**Відповідальність за добір матеріалу та за зміст статей
автори. Редакція не відповідає за зміст статей авторів.**

За змістом журналу не можна судити про позиції редакції

Рекомендовано до читання всім працівникам державного управління

№ 26,4

№ прим.

№ 1705/1

«АКС Центр»

Київський, 17

537-14-34

ДОСВІД, 2018

ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 9 травень 2018 р.

У НОМЕРІ:

Економічна наука

Голян В. А., Рудинець М. В., Рошкевич В. Ф.

Інвестування проектів переробки відходів в умовах децентралізації: сучасний стан та пріоритети 5

Селіверстова А. С., Адаменко І. П.

Особливості розвитку фінансового ринку України 13

Крайчак Є. В.

Управління ризиками державного зовнішнього боргу України 18

Руда О. А.

Кредит як підґрунтя взаємовідносин підприємств та комерційних банків 22

Шахно А. Ю., Ковальчук В. А., Ковальчук Т. М.

Підвищення ефективності використання людського капіталу підприємствами премо-металургійного комплексу 26

Коренинов О. С., Лазебник Ю. О.

Теоретико-методологічні засади статистичного оцінювання якості зайнятості територіальних громадах 33

Джінджоян В. В.

Впровадження продуктивних та процесних інновацій у збутову діяльність туристичних підприємств 39

Кравчук А. С.

Стратегічні напрями розвитку механізму функціонування індустріальних парків для розбудови інвестиційної платформи національної економіки 46

Безус А. М., Шафранова К. В., Шевчук М. Б.

Застосування процедури Дью Ділідженс як важеля зменшення інформаційних ризиків при здійсненні емісії цінних паперів 50

Ярошевська О. В., Красноступ В. М.

Придатність до створення крос-функціональних команд організаційних структур управління промисловими підприємствами 54

Давидюк О. О., Якайтис І. Б.

Державне управління сферою вищої освіти в Україні 58

Лазарева О. В., Бреславець В. В.

Організаційні засади конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування 63

Ковальчук С. Я., Григориш М. В.

Особливості експортних операцій в межах дії Зони вільної торгівлі 67

Швець Ю. О., Гайдар С. І.

Вплив податкового навантаження на діяльність сільськогосподарських підприємств України 72

Водянка А. Д., Підгірна В. С., Сироїжко К. В.

Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності 77

Гобрей М. В.

Організаційний механізм розвитку інфраструктури інвестиційної сфери в регіоні (на прикладі Закарпатської області) 83

Котельбан С. В.

Хронологічні та хорологічні підходи до визначення сутності поняття "інновація" 91

Державне управління

Непомнящий О. М.

Інженер-консультант у системі господарської і професійної діяльності в Україні 97

Гбур З. В.

Національна безпека країни через призму захисту національних меншин 103

Баранов О. П.

Фінансування тероризму як загроза національній безпеці 108

Федорчак В. В.

Моделювання розвитку систем державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій 113

Тихончук А. Х.

Державне регулювання зовнішньоторговельних процесів в умовах інтеграції України в СОТ 116

Барило О. Г.

Аналіз досліджень проблем державного управління 120

Валюх А. М.

Адаптація законодавства щодо формування державної стратегії розвитку природного капіталу України відповідно до вимог Європейського Союзу 126

Козачишина Т. О.

Методика формування та інструментарій реалізації бюджетно-податкової політики 131

О. А. Руда,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

КРЕДИТ ЯК ПІДГРУНТЯ ВЗАЄМВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ ТА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

O. Ruda,

Candidate of economic sciences, associate professor of department of finances, banking and insurance,
Vinnytsia national agrarian University, Vinnytsya

CREDIT AS THE BASIS FOR THE RELATIONSHIP BETWEEN ENTERPRISES AND COMMERCIAL BANKS

У статті розглядається взаємовідносини між підприємствами та комерційними банками. Визначено поняття "кредит" як в загальному, так і з економічного погляду. Висвітлено види кредитів для підтримки фінансової стабільності та розвитку підприємницької діяльності. Досліджено причини виникнення кредитних відносин. Описано процедуру забезпечення процесу відтворення, що в свою чергу створює саму основу взаємовідносин підприємств з комерційними банками. Нами було відмічено, що у процесі кредитування підприємств насамперед ураховуються індивідуальні особливості кругообороту їхніх оборотних коштів. Такі особливості індивідуального кругообороту коштів підприємств і призводять до внесення змін у особливості надання кредитів для задоволення виробничих потреб підприємств. У статті було досліджено динаміку основних показників банківського сектору України в період з 2012 року по 2016 рік. Наведено проблеми функціонування кредитних відносин підприємств та комерційних банків, а також запропоновано заходи для покращення механізму кредитування підприємницької діяльності.

The article deals with the relationship between enterprises and commercial banks. The concept of "credit" is defined both in general and from the economic point of view. Covered types of loans to support financial stability and business development. The reasons for the emergence of credit relations are investigated. The procedure for ensuring the reproduction process is described, which in turn creates the very basis of the relationship between enterprises and commercial banks. We have noted that in the process of lending to enterprises, first of all, the individual peculiarities of the circulation of their working capital are taken into account. Such features of the individual circle of funds of enterprises and leads to changes in the specifics of loans to meet the production needs of enterprises. The article analyzes the dynamics of the main indicators of the banking sector of Ukraine in the period from 2012 to 2016. The problems of functioning of credit relations of enterprises and commercial banks are presented, and also measures are proposed to improve the mechanism of business lending.

Ключові слова: підприємництво, комерційний банк, кредит, грошові потоки, господарська діяльність, капітал, кредитні відносини, товарне виробництво, процес відтворення.

Key words: entrepreneurship, commercial bank, credit, cash flows, economic activity, capital, credit relations, commodity production, reproduction process.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАЙВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному етапі економічного розвитку України відбулось стрімке зростання обсягів дебіторсько-кредиторської заборгованості підприємств як в абсолютному виразі, так і відносно їх оборотних активів. Оскільки що для підтримки та розвитку підприємницької діяльності підприємствам необхідні вливання в їх розвиток. Одним із таких вливань є кредитування тимчасово вільних коштів в банках. Саме здатність банків забезпечувати підприємства грошима є одним з факторів господарювання необхідними грошима. Здатність банків забезпечувати підприємства грошима значною мірою залежать перспектив економічного зростання країни.

АПРАКТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглядається підприємництва займає місце в економіці. Згадується ім'я Гельсона, Л. Мизес. Доціль-

но також відзначити роботи Я. В. Белінської, З.С. Варналія, В.Є. Воротіна, В.М. Геєця, О.В. Дзюблюка, Я.А. Жаліла, О.В. Кужель, Д.В. Ляпіна, О.Л. Малахової, Д.С. Покришка та багатьох інших.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Розглянути особливості взаємовідносин підприємств та комерційних банків на основі надання кредиту для розвитку та фінансового процвітання підприємницької діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогоднішньому етапі одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форми власності та сфери господарювання. Незважаючи на те, що кризові явища

в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств, внаслідок чого різко скоротилась кількість надійних фірм-позичальників, кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, в який вкладається переважна більшість залучених банками ресурсів.

Кредитна операція — це договір про видачу кредиту, супроводжуваний записами по банківських рахунках, з відповідним відбиттям у балансах кредитора й позичальника [3, с. 20].

Визначаються такі види кредитних операцій:

1. Товарний кредит — господарська операція, що передбачає реалізацію продукції на умовах відстрочки платежу, якщо така відстрочка є більшою, ніж звичайні строки банківських рахунків або перевищує 30 календарних днів з дати реалізації.

2. Комерційний кредит — господарська операція, що передбачає авансування продукції з відстрочкою дати реалізації, якщо така відстрочка є більшою, ніж звичайні строки поставок.

3. Фінансовий кредит — господарська операція, що передбачає видачу засобів у борг на певний строк і під певні відсотки з поверненням основної суми заборгованості й нарахованих відсотків.

Суб'єктами кредитних відносин можуть бути будь-які самостійні підприємства. Кредитні відносини характеризуються тим, що їх суб'єктами є дві сторони: одна з них у рамках конкретної кредитної угоди називається кредитором, інша — позичальником. Грошові чи товарно-матеріальні цінності, витрати або виконана робота та надані послуги, щодо яких укладається кредитний договір, є об'єктом кредиту.

Стаття 1 Закону України "Про банки і банківську діяльність" визначає банківський кредит як будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [6].

Кредит — кошти й матеріальні цінності, що надаються кредитором у користування позичальнику на визначений строк та під відсоток.

Ефективна господарська діяльність підприємства неможлива без періодичного використання позикового капіталу. Потреба в кредитуванні викликана такими загальними економічними і специфічними причинами [2, с. 109]:

1) розривом у часі між рухом товарної і грошової маси;

2) невідповідністю між видатками і надходженнями грошових коштів в окремі проміжки часу;

3) складністю точного прогнозування потреби в оборотних коштах, відхиленням фактичної потреби в оборотних коштах від нормативу;

4) характером виробничого процесу;

5) сезонністю виробництва і реалізації продукції.

Кредитування підприємницької діяльності здійснюється методом видачі банками фінансових кредитів.

Для кредитування підприємницької діяльності банки можуть використати наступні форми кредиту: банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний, бланковий, консорціумний.

Комерційні банки можуть видавати кредити всім суб'єктам господарської діяльності незалежно від їхньої галузевої приналежності, статусу, форми власності у випадку наявності в них реальних можливостей і правових форм забезпечення своєчасним поверненням кредиту й сплати відсотків (комісійних) за користування кредитом. Кредити видаються суб'єктам підприємницької діяльності в безготівковій формі як у національній, так і в іноземній валюті [7, с. 28].

Кредитні відносини регламентуються на підставі кредитних договорів, що укладаються між кредитором і позичальником тільки в письмовій формі, які визначають взаємні зобов'язання й відповідальність сторін і не можуть змінюватися в односторонньому порядку.

Кредитний договір може бути укладений як методом складання одного документа, підписаного кредитором і позичальником, так і шляхом обміну листами, телеграммами, телефонограмами, підписаними стороною, що їх посилає.

Використання різноманітних форм кредитування підприємств прискороє рух грошових і матеріальних ресурсів та сприятиме підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності.

Визначаючи умови надання кредитів, підприємства виходять із загальних принципів руху коштів і наявності таких.

Загальною причиною появи кредитних відносин є товарний обмін (рис. 1). Основою функціонування кредиту є рух вартості у сфері товарного обміну, в процесі якого відбувається розрив у часі між рухом товару і його грошовою вартістю, відбувається відокремлення грошової вартості від товарної. Якщо рух товарних потоків переважає грошовий, то підприємства — споживачі товарів зазнають моменту плати за них не завжди мають достатні кошти, що може зупинити нормальний процес відтворення. Коли рух грошових потоків випереджає товарні, то на підприємствах нагромаджуються значні оборотні кошти [8, с. 124].

Для розвитку кредитних відносин необхідні певні умови. По-перше, учасники кредитної угоди — кредитор і позичальник, мають бути юридично самостійними суб'єктами, які матеріально гарантують виконання зобов'язань. По-друге, інтереси суб'єктів кредитної угоди повинні збігатися.

Для забезпечення цього процесу відтворення необхідно, щоб підприємства мали необхідні оборотні кошти, які вони використовують для придбання оборотних виробничих фондів. Із стадії виробничих запасів оборотні кошти переходять у незавершене виробництво, а потім у готову продукцію. У свою чергу, готова продукція, призначена для продажу, стає товаром і реалізується. Виручка від реалізації поступає на рахунок підприємства.

За браком власних оборотних коштів підприємства залучають банківські кредити, кошти інших кредиторів та комерційний (товарний) кредит. Кредит дає змогу доцільніше організувати оборот коштів підприємств, не витрачати значних фінансових ресурсів на створення зайвих запасів сировини й матеріалів.

У процесі кредитування підприємств насамперед ураховуються індивідуальні особливості кругообороту їхніх оборотних коштів. Особливості індивідуального кругообороту коштів підприємств проявляються у розбіжності в часі між вивільненням з обороту вартості в грошовій

Рис. 1. Причини виникнення кредитних відносин

Джерело: [7, с. 27].

формі та авансуванням коштів у новий оборот. Такі розбіжності відбуваються, передусім, через сезонність виробництва. Сезонність виробництва зумовлює в одні періоди випереджаюче зростання виробничих витрат порівняно з надходженням коштів і спричиняє додаткову потребу в коштах понад ті, що є в розпорядженні підприємства. В інші періоди витрати виробництва зменшуються або зовсім припиняються, збільшується вихід готової продукції та надходження грошової виручки, частина якої виявляється тимчасово вільною [8, с. 130].

Таке чергування зростання додаткових потреб у коштах і створення тимчасово вільних залишків їх на тому самому підприємстві створюють реальну економічну основу для використання кредитів на формування виробничих і оборотних фондів та погашення їх через певний час.

Взагалі особливості індивідуального обороту коштів підприємства зумовлюються багатьма об'єктивними і суб'єктивними факторами.

До об'єктивних факторів належать:

- галузева належність підприємства;
- характер виробничого процесу;
- сезонність виробництва.

До суб'єктивних факторів належать:

- рівень організації виробництва;
- рівень організації збуту й постачання;
- інші фактори.

Розрізняють два види кругообороту коштів підприємства: відносно рівномірний і переважно нерівномірний.

Перший вид властивий підприємствам нафтової, вугільної, металургійної та інших галузей промисловості. Для підприємств цієї групи характерна відсутність тривалого лагу (періоду) між надходженням і витрачанням коштів.

Другий вид характерний для підприємств легкої, харчової, ліцевої промисловості, сільськогосподарських підприємств. У них завжди виникає певна невідповідність між витратами коштів і надходженням коштів від реалізації продукції. У підприємств з нерівномірним кругооборотом коштів додаткова потреба в кредиті пояснюється сезонністю виробництва, значною тривалістю обороту оборотних коштів. Тривалість виробничого циклу може коливатися від кількох днів (ви-

робництво деяких харчових продуктів) до кількох місяців і років (виробництво сільськогосподарської продукції, суднобудування) [8, с. 138].

Отже, кредит необхідний і для підтримування кругообороту фондів діючих підприємств, що обслуговують процес реалізації продукції.

Починаючи з 2014 року тенденція до кількості діючих банків знизилась від 180 до 96 в 2016 році, а кількість банків з іноземним капіталом останні два роки знаходиться в незмінній кількості. Питома вага валових кредитів суб'єктів господарювання у ВВП країни в 2016 році становило 35,5 %, що на 6,3 % менше ніж в попередньому році. На нашу думку, це зменшення може бути зумовлене високою вартістю кредиту, що призвело до зменшення суми наданих кредитів, які

в 2015 році становили 614 млрд грн, то вже в 2016 році ця цифра зменшилась до 477 млрд грн [4].

Питома вага коштів суб'єктів господарювання у ВВП країни в 2016 році становила 17,3 %, що на 0,3 % менша за попередній рік. Частка чистих кредитів суб'єктів господарювання має таку ж тенденцію зменшення. В 2015 році їх відсоток становив 30,9 %, а вже в 2016 році ця цифра зменшилась на 10,9 %. Загалом чистий прибуток / збиток банківського сектору в 2016 році склав збиткову суму у розмірі -159,4 млрд грн. І така тенденція спостерігається останні три роки поспіль, у 2014 році ця цифра склала — 33,1 млрд грн, у 2015 році — 66,6 млрд грн (табл. 1).

Першочергова проблема у кредитуванні підприємств являється висока вартість кредиту, труднощі з одержанням довгострокових кредитів, його недостатнє заставне забезпечення. Пояснюється це так, що довгострокові кредити одні з найзикованіших для банку у зв'язку з нестабільним становищем в Україні та економічними дисбалансами, скачками валютного курсу гривні, порівняно високим рівнем інфляції та іншими чинниками (поведінка інвесторів, відносини з МВФ тощо). Однак, додаткове фінансування потрібне саме збитковим підприємствам, банки ж надають кредити тим, які мають стабільний дохід. Останнім часом в Україні існує тенденція щодо збільшення кількості проблемних підприємств, оскільки вони використовували кредитні ресурси в основному для отримання прибутку, а не для підтримки та розвитку підприємства. Саме це зумовлює небажання кредитних установ зміцнювати кредитну політику, а суб'єктів економічної діяльності змушує здійснювати пошуки альтернативних джерел кредитних ресурсів.

Необхідно відзначити, що у період ринкових перетворень в економіці України у розрізі банківського напряму слід виокремити наступні можливі шляхи удосконалення кредитних взаємовідносин, а саме [1, с. 147]:

- застосування відповідних заходів щодо стимулювання довгострокового кредитування банками суб'єктів підприємницької діяльності;
- оптимізація процентної політики банку щодо встановлення диференційованих підходів до кредитування підприємств малого та середнього бізнесу;

- удосконалення механізму зменшення ризиків кредитування шляхом створення єдиної нормативної бази для оцінювання фінансового стану підприємств і надання рейтингових надійності позичальників, удосконалення умов забезпечення кредиту;
- створення належної інфраструктури кредитування на ринку та розробка відповідних правових документів щодо захисту прав кредиторів;
- удосконалення юридичної основи реструктуризації заборгованості та відповідних економічних механізмів видозміни заборгованості;
- вдосконалення організаційної структури підрозділів банку та розмежування функцій у кредитному процесі.

ВІСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Отже, з метою покращення кредитних взаємин комерційних банків із суб'єктами підприємницької діяльності в Україні, з нашої точки зору, необхідно звернути увагу на такі заходи:

1. Нинішня банківська система, в особливості механізм кредитування підприємницької діяльності, потребує змін в структурі надання фінансової допомоги об'єктам господарювання, а саме передбачення законодавчих статей щодо кредитування підприємств для виведення з кризового становища (рефінансування).
2. Одна із стратегій комерційних банків щодо кредитування підприємницької діяльності має бути спрямована на фінансування інноваційних проектів, особливо у сфері технологій, та задоволення виробничих потреб підприємств.
3. Постійний моніторинг інформації щодо економічних показників для покращення господарської структури кредитного портфелю банку.
4. Подальші наукові дослідження пов'язані з вивченням методів фінансування інноваційних розробок підприємств.

Література:

1. Дзюблюк О.В., Малахова О.Л. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки: монографія. — Тернопіль: Сектор, 2008. — 324 с.
2. Крупка М.І., Скаско О.І. Стратегія управління процесом кредитування реального сектору економіки // *Фінанси України*. — № 7. — 2003. — С. 108—112.
3. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посібник. — 3-тє вид. — К.: Т-во "Знання", 2002. — 215 с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

Таблиця 1. Основні показники банківського сектору України, млн грн

Показники	Рік				
	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість діючих банків	174	180	145	117	96
- у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	19	17	17
Загальні банківські показники (млрд грн)					
Загальні активи	1204	1409	1477	1571	1737
- у т.ч. в іноземній валюті	203	513	667	197	788
Чисті активи	1125	1278	1290	1254	1256
- у т.ч. в іноземній валюті	450	470	565	582	519
Валові кредити суб'єктам господарювання	1034	727	820	831	847
- у т.ч. в іноземній валюті	227	252	400	492	437
Чисті кредити суб'єктам господарювання	553	648	710	614	477
Валові кредити фізичним особам	189	189	208	176	157
- у т.ч. в іноземній валюті	67	67	101	97	83
Чисті кредити фізичним особам	133	145	144	96	76
Кошти суб'єктів господарювання	221	258	283	349	413
- у т.ч. в іноземній валюті	81	81	114	141	177
Кошти фізичних осіб	1368	443	403	402	437
- у т.ч. в іноземній валюті	187	89	214	215	239
Показники банківської діяльності (%)					
Валові кредити суб'єктам господарювання до загальних активів	85,8	51,7	55,5	52,9	48,8
Чисті кредити суб'єктам господарювання до загальних активів	45,1	45,9	47,4	39,1	27,5
Валові кредити фізичним особам до загальних активів	15,6	13,3	14,1	11,2	9,0
Чисті кредити фізичним особам до загальних активів	11,1	10,3	9,8	6,1	4,4
Кошти суб'єктів господарювання до ВВП	15,1	17,0	17,8	17,6	17,3
Кошти фізичних осіб до ВВП	112,1	31,5	27,1	25,4	25,2
Показники банківської діяльності (млрд грн)					
Чисті процентні доходи	49,2	49,1	52,2	39,1	44,2
Чисті комісійні доходи	21,0	21,0	23,1	22,6	24,2
Відрахування в резерви	28,0	28,0	84,4	114,5	198,3
Чистий прибуток/збиток	1,4	1,4	-33,1	-66,6	+159,4

Джерело: [5].

7. Рябинина Л. Теорія і практика кредитних відносин в Україні // *Вісник НБУ*. — № 2. — 2003. — С. 26—29.
8. Фінанси підприємств: підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 384 с.

Referenca

1. Dzubylyuk, O.V., Malakhova, O.L. (2008), *Banks i pidpriemstva: kreditni aspekty vzaiemodii v umovakh rynkovoї transformacii ekonomiky* [Banks and enterprises: credit aspects of interaction in a market economy transformation], Verkhiv, Ternopil, Ukraine.
2. Krupka, M.I., Skasko, O.I. (2003), "Strategy for managing the lending process of the real sector of the economy", *Finansy Ukrainy*, no 7, pp. 108—112.
3. Lagutin, V.D. (2002), *Kredytuvannia: teoriia i praktyka* [Lending: theory and practice], 3rd ed, Knowledge, Kyiv, Ukraine.
4. Ministry of Finance of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 2 April 2018).
5. National Bank of Ukraine (2018), available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 4 April 2018).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "About banks and banking activities", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (Accessed 2 April 2018).
7. Ryabinina, L. (2003) "The theory and practice of credit relations in Ukraine", *Visnyk NBU*, no 2, pp. 26—29.
8. Podderyogin, A.M. (2000) *Finansy pidpriemstv* [Finances of enterprises], 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2018 р.

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Ефективна ЕКОНОМІКА

СЕРТИФІКАТ

Видано Рудій О. Л. в тому, що статтю «Становлення іпотечного кредитування в Україні» (автор — Руда О. Л.) розміщено в електронному науковому виданні Дніпровського державного аграрно-економічного університету «Ефективна економіка» № 5, 2018 р. (рекомендоване до друку Вченою Радою 24.05.2018р.), яке включено до переліку наукових фахових видань України з економіки (постанова Президії ВАК України № 2-05/3 від 08.07.2009 р., наказ ВАК України від 21.04.2011 р. № 340 «Про внесення змін до переліку наукових фахових видань України», Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528).

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (ICV 2016: 43.30)

Журнал розміщено на веб-сторінках:

1. Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>).
2. Дніпровського державного аграрно-економічного університету (<http://www.economy.nayka.com.ua>).

Бібліографія:

Руда О. Л. Становлення іпотечного кредитування в Україні [Електронний ресурс] / О. Л. Руда // Ефективна економіка. — 2018. — № 5. — Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>

Головний редактор журналу,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

І. І. Вініченко

УДК 336.77:332.2

О. Л. Руда,

*к. с. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницької національної аграрної університету, м. Вінниця*

СТАНОВЛЕННЯ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Oksana Ruda,

*Candidate of economic sciences, associate professor of department of finances,
banking and insurance, Vinnytsia national agrarian University, Vinnytsya*

FORMATION OF MORTGAGE LENDING IN UKRAINE

У статті розкривається поняття іпотеки та висвітлено предмет іпотечного кредиту. Описано види іпотечного ринку, та виділено класифікацію залежно від предмета іпотеки виділяють. Проведено характеристику етапам зародження іпотечного кредитування в Україні. Показано суттєвішим найбільш чітко і повно сутності іпотеки в розрізі чинного законодавства України, де по суті синтезовано правовий та економічний підходи щодо сутності іпотеки. Виділено суттєві функції суті фінансовою характеру, які виконує іпотечний ринок. Світлено проблеми іпотечного кредитування, що у сучасних умовах стає в Україні надзвичайно важливим і важким завданням для подальшого здійснення кредитно-банківської реформи. Проаналізовано основні показники ринку іпотечного кредитування в Україні в період з 01.01.2014 р. по 01.01.2017 р. Проведено аналіз кредитної активності банків України, що показало наявність платоспроможності потенційних позичальників, високим рівнем надійності щодо подальшого економічного розвитку та високою вартістю кредитних ресурсів. Також було запропоновано можливі варіанти підвищення функціонування іпотечного ринку в Україні за допомогою створення ефективних ринкових механізмів залучення довгострокових фінансових ресурсів в фінансово-кредитну сферу та забезпечення функціонування на цій основі ринку довгострокового іпотечного кредитування із застосуванням сучасної ринкової інфраструктури, а також фінансових інструментів, що дозволять поступово знизити вартість іпотечних кредитів для населення та суб'єктів господарювання і збільшити строки кредитування.

The article reveals the concept of "mortgage" and covers the subject of a mortgage loan. The types of mortgage market are described, and the classification is distinguished depending on the subject of the mortgage. A description of the stages of the birth of mortgage lending in Ukraine was conducted. The interpretation is presented most clearly and fully of the essence of the mortgage in the context of the current legislation of Ukraine, which essentially synthesizes legal and economic approaches to the substance of the mortgage. The interpretation of purely financial functions performed by the mortgage market is highlighted. The problem of mortgage lending, which in modern conditions is becoming extremely important and important task in Ukraine for the further implementation of credit and banking reforms, is covered. The main indicators of the mortgage lending market in Ukraine during the period from 01.01.2014 to

01.01.2017 are analyzed. The analysis of lending activity of Ukrainian banks has been carried out, which showed a decrease in solvency of potential borrowers, a high level of uncertainty about further economic development and high cost of credit resources. There were also suggested possible options for improving the functioning of the mortgage market in Ukraine by creating effective market mechanisms for attracting long-term financial resources in the financial and credit sector and ensuring the functioning of this market of long-term mortgage lending with the use of modern market infrastructure, as well as financial instruments, which will allow gradually reduce the cost of mortgage loans for households and business entities and increase lending terms.

Ключові слова: іпотека, нерухоме майно, застава, кредит, банк, іпотечний ринок, фінансова – кредитні установи.

Keywords: mortgage, real estate, mortgage, credit, bank, mortgage market, financial and credit institutions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Становлення іпотечного ринку в Україні є однією з важливих проблем, що потребує комплексного розв'язання. Україна відстає від країн Східної і Центральної Європи у сфері іпотечного кредитування, що негативно позначається на темпах її розвитку, розв'язанні соціально-економічних проблем. Відповідним інституту іпотеки, створення іпотечного ринку в країні є обов'язковою необхідністю, що пов'язано з потребою запровадження механізмів кредитування. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику іпотечні кредитів значною мірою представили світові економічні думки, такі як: Б. Батлер, І. Бернгард, Л. Гітман, Р. Міллер, Ф. Файбер, Г. Харрісон, Дж. Харт, а також російські вчені: Ю. Агса, Н. Журіна, М. Логіна, В. Кудрявцева, О. Кудрявцева, О. Азаршина. Представилим вітчизняній науці, що здійснюють дослідження проблеми іпотечного кредитування, є С. Арбузов, В. Баштанник, О. Грименко, О. Євчук, М. Дем'яненко, В. Карієва, В. Кравченко, В. Лягушкін, І. Лютый, А. Мороз, О. Олександрова, А. Перетяга, Я. Погорельцева.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є дослідження теоретичних основ формування та розвитку іпотечного кредитування в Україні, аналіз сучасного стану та обґрунтування напружені закономірності розвитку системи іпотечного кредитування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Високорозвинений ринкова економіка характеризується широким використанням іпотеки, зокрема застава земельних ділянок та інших нерухомих майна з метою забезпечення зобов'язань боржників. Іпотечні відносини тісно пов'язані з інвестиціями і відіграють особливу важливу роль у будівництві та сімейному господарстві. Отже, іпотека - це довгостроковий кредит, що надається фізичній особі під певний відсоток банком або кредитною спілкою для будівництва або купівлі житла.

Термін «іпотека» (від гр. «іпестам») був відомий ще в стародавній Греції на початку VI ст. до н.е. Іпотека в сучасному значенні – це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, за яких нерухоме майно, що є предметом застави, залігається у заставодавця або в третью особу.

Економісти під іпотекою розуміють заставу нерухомих і з метою отримання кредиту в банку чи небанківській фінансовій установі.

Предметом іпотеки можуть бути ділянки землі і майно, що на ній розташовані, - будівлі, споруди, квартири, підприємства як ділянки майнові комплекси, інше майно, відносини законодавством до нерухомого.

Залежно від предмета іпотеки виділяють: іпотечну заставу (житлову іпотеку), іпотечну земельних ділянок (іпотечну землю) та іпотечну комерційної нерухомих (комерційну іпотеку).

Завдяки широкій спектру переваг іпотечного кредитування, які підтверджують тривалим часом його існування, воно ефективно використовується кредитними установами багатьох країн і займає досить значну частку ринку банківських послуг. Однак на сучасному рівні економічних відносин використання іпотечного кредитування без іпотечного ринку є досить обмеженим. Саме іпотечний ринок забезпечує рефінансування ресурсів за іпотечним кредитним операціям, що дає змогу банкам не лише відновити свою ліквідність та посилити мультиплікативний ефект, а й зменшити витратність операцій [1, с. 214].

Існують два види іпотечного ринку: первинний і вторинний. Первинний іпотечний ринок – це сегмент іпотечного ринку, який охоплює економічні відносини, що виникають у процесі купівлі-продажу іпотечних заставних банками. Крім заставного до банку-покупця на обслуговування перепадає і позичальник, який основну суму кредиту та відсотки сплачує тепер банку-покупцю заставної. Купити заставну можуть лише такі кредитні установи, у яких достатня ліквідність. Інші області операцій на первинному ринку іпотечної.

З появою на фінансовому ринку інвесторів з'явився вторинний іпотечний ринок. Він є тією часткою іпотечного ринку, що охоплює спеціальні відносини між кредитором, посередниками та інвестором, що виникають у ході купівлі-продажу іпотечних облігацій, іпотечних сертифікатів та інших подібних інструментів. При цьому кредитор стає заставодавцем, а інвестор - заставодержателем. Якщо продаж іпотечних цінних паперів здійснюється безпосередньо інвестору, вторинний іпотечний ринок функціонує як односторонній.

На українських теренах іпотечні відносини почали формуватися ще в XVII – XVIII століттях. З середини XVIII століття розпочинається робота щодо організації відповідних інституцій, а в другій половині XIX століття в Україні з'являються перші іпотечні установи. Поштовхом для розвитку іпотек став реформ 1861 року. Він в 1864 році в Херсонській губернії створюється перша іпотечна установа – Товариство поземельного кредиту. В 1871 році вона було реорганізовано в Херсонський земський банк. В травні 1871 року було затверджено статут Херсонського земського банку, а через рік затверджено Полтавський земський банк. Водночас з акціонерним з'являється для приватної земельної банків Селищський банк у Білій Церкві (1875р.) та Сулицький селянський банк (1885 р.). Пізніше (1905 р.) були засновані Київський і Бессарабсько-Таврійський земський банки [1, с. 248].

Перші фінансово-кредитні установи пропонували наступні умови кредитування. Розмір іпотечного кредиту, як правило, не перевищував 60 % ринкової вартості заставленого майна. Херсонський земський банк надавав кредити з максимальним терміном 34 роки і 11 місяців під 6,75 %, максимальний термін погашення Херсонського земського банку становив 43 роки і 6 місяців під 6 % річних; а максимальний термін кредиту Полтавського, Київського і Бессарабсько-Таврійського земських банків дорівнював 66 рокам і 2 місяцям, при цьому річні ставки спочатку не перевищували 2,25%, а потім зросли до 6%.

В цей же період на території України почали діяти окремі державні іпотечні установи – Дніпропетровський та Селищський поземельні банки. Необхідно відзначити ефективну діяльність на теренах України Селищського поземельного банку. Він надавав кредити під заставу нерухомості підприємством-арендарям до 90 % її оцінки, при купівлі в окремібасі колодязів ділянок – до 95 %, а при переселенні на ділянку – до 100 % терміном на 55,5 року під 4,5 % річних.

Крім того, в Україні також почали створюватися поземельно-середні, кредитні товариства та фінансово-будівельні друпи, які використовували у своїй діяльності іпотеку. Ці організації давали змогу своїм членам будувати та купувати житло за допомогою іпотечного кредитування. На початку XX століття житлові іпотечні кредитування почали здійснювати банки.

Навряд чи варто сказати, що іпотечне кредитування в Україні розвивалося так само ефективно, як і в інших європейських країнах. Установи іпотечного кредитування успішно діяли в Україні до 1917 року, (доправада, в Галичині і на Волині – до 1939 року, Північній Буковині та Південній Бессарабії -до 1940 року, на Закарпатті – до 1945 року).

Додібно зазначити, що перші іпотечні фінансово-кредитні установи, які діяли на території України, пропонували своїм поземельникам досить привабливі умови кредитування: по-перше, кредити були довготривалими (навіть 66 років і 2 місяці), по-друге, відсоткова ставка була низькою (до 6 % річних).

З протеклою часом незалежності України розпочинається відродження іпотечних відносин. Поштовхом для розвитку іпотек став початок залогої фінансування житлового будівництва. На початку 90-х років основна частина житла в Україні (за винятком житлово-будівельних кооперативів) будувалася за рахунок бюджетних коштів різних рівнів. У процесі трансформації і періоду економіки до ринкової відбулися зміни в організації фінансової системи держави, скоротилися витрати бюджету, в результаті чого фінансування житлового будівництва за рахунок держави стало практично неможливим. А тому перед Україною гостро постала проблема пошуку інших джерел фінансування житлового будівництва, запровадження системи фінансування будівництва житла, яка ґрунтується на ринкових засадах та ринковій моделі господарювання в житлово-будівельному комплексі [1, с. 224].

В 1994 році прийнята постановою Верховної Ради "Про заходи щодо залучення додаткових коштів на житлове будівництво і створення ринку житла", ухвалені розпорядження Президента України "Про заходи щодо сприяння будівництву житла для молоді залогом іпотечного кредитування", у 1996 році прийняті розпорядження Президента України "Про заходи щодо залучення коштів населення на будівництво житла". В цих документах передбачається розв'язання житлової проблеми в Україні з використанням іпотечного кредитування [4].

Першими почали реалізовувати програми житлового будівництва на таких засадах "Київськийбуд" та АКБ "Аркада". Іпотечні відносини регулювалися лише Законом України "Про заставу", зокрема розділом II "Іпотека". Це сприяло залученню іпотек, проте не забезпечувало достатніх правових умов для її ефективного розвитку.

Цей став мовою визнати першим етапом відродження і становлення іпотечних відносин в Україні.

Другий етап розпочався з прийняттям Верховною Радою України Земельного (2001 р.), Господарського (2003 р.) та Цивільного (2003 р.) кодексів. Зокрема, ухваленням Земельний кодекс України передбачив запровадження іпотек в аграрному секторі економіки. Прийнято також Законів України "Про іпотеку" (2003 р.), "Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати" (2003 р.), "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та

операцій з нерухомістю" (2003 р.), "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" (2001 р.), "Про оцінку акцій" (2003 р.).

В серпні 2004 року розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Концепцію створення національної системи іпотечного кредитування.

Активний розвиток іпотечного кредитування за умов забезпечення умов, передбачених третім статком, можна очікувати після виходу України з фінансової кризи.

На нашу думку, найбільш чітко і повно сутність іпотечки визначено в чинному законодавстві України, де по суті сформульовано правовий та економічний підходи щодо сутності іпотечки. Зокрема:

- Згідно з Законом України «Про заставу» (розділ II) іпотечною вважається застава земель, нерухомого майна, при якій земля та / або майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця, або третьої особи [5].

- Закон України «Про іпотечку» визначає іпотечку наступним чином: «іпотечка – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що за залишається у володінні і користуванні іпотечодавця, згідно з яким іпотечодавцем має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотечною зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотечки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому законом» [6].

Розвиток іпотечного кредитування в Україні створюється існуючими певні проблеми, що не дозволяють повною мірою використовувати іпотечку як гарантію своєчасного повернення банківським позик і не сприяють розвитку іпотечного кредитування. При цьому, слід зазначити, що цілком зрозумілим є те, що процес іпотечного кредитування дозволяє вирішити ряд досить актуальних соціально-економічних проблем суспільства.

Іпотечною ринком, або ринком іпотечного капіталу, відрізняє важливу роль у розвитку економіки, адже він, об'єднуючи фінансовий ринок із ринком нерухомості, сприяє капіталізації ресурсів. Його розвиток залежить від загального макроекономічного стану та структури законодавчого забезпечення в державі, у свою чергу він сам стає стимулом для розвитку економіки.

Можна виділити наступні функції суто фінансового характеру, які виконує іпотечний ринок:

- перша - об'єднує дрібні, розрізані законодавчими нормами, державною структурою, приватного бізнесу, індивідуальні інвестиції та утворює великі грошові фонди;
- друга - трансформує гроші в поземельний капітал, який забезпечує фінансування галузей національної економіки, надання кредитів населенню для вирішення його споживчих та житлових потреб;
- третя - розподіляє таю учасників капіталу.

Слід зауважити, що іпотечний ринок відрізняється від інших фінансових ринків тим, що всі зобов'язання, які на ньому обертаються, забезпечені нерухомим майном. Це обумовлює його четирьох функцію – ефективне використання та розвиток ринку нерухомості. Значимий ринок не лише розподіляє нерухомість і з метою раціонального її використання, а йсприяє інвестуванню в неї [7, с. 59].

П'ятою функцією ринку іпотечного капіталу є диверсифікація ризиків у процесі обігу боргових зобов'язань.

Крім основних функцій, іпотечний ринок виконує й інформаційну функцію (індикативну), яка переважно стосується цін, оскільки допомагає учасникам ринку прийняти висновки рішення в процесі інвестування в нерухомість в різних галузях економіки).

Досліджуючи проблеми іпотечного кредитування, бачимо, що у сучасних умовах розвиток іпотечного кредитування стає в Україні надзвичайно гострим і важливим завданням для подальшого здійснення кредитно-банківської реформи. Іпотечний кредит є самостійним інститутом ринкової економіки, одночасно він сприяє виконанню і розвитку інших складових ринкової інфраструктури. Слід зазначити, що вирішення найбільш важливих проблем іпотечного кредитування в Україні тісно пов'язані з вдосконаленням законодавчої бази. Побудова надійного законодавчого фундаменту для розвитку іпотечки в Україні повинна стати основною формуванням сучасної підходи до вирішення перелічених нами проблем іпотечного кредитування.

Кредитна активність банків України в 2016 році залишалась невисокою, що обумовлено низьким платоспроможністю потенційних позичальників, високим рівнем невиплатності щодо подальшого економічного розвитку та високою вартістю кредитних ресурсів. Безумовно чинником збільшення обсягу іпотечної кредитів в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, виведення частини банків з ринку, порад і відтоком клієнтських коштів та загальним скороченням кредитування [8, с. 78].

Обсяги іпотечного кредитування в ВВП країн-членів ЄС становить 35 %, Україна – 6,1 %. При цьому частка цього показника 5–10 % свідчить про фрагментарний іпотечний ринок, понад 20 % – передовий.

Це пов'язано з тим, що в країнах-членах ЄС іпотечні кредити вносяться строком на 15–30 років під 4–10 % річних. В деяких країнах вартість житлових кредитів для позичальників є настільки низькою (3,5–3,75 %), що з рівнем інфляції 3–3,5 % фактично вони є безкоштовними.

В Україні вартість й терміновість «іпотечних кредитів» наразі є привабливою для всіх верств населення. Наприклад, переплата за іпотечним кредитом в ПАТ КБ «Приватбанк» в національній валюті, з першим внеском – 30 %, терміном кредитування – 20 років буде становити 270,4 %» [9].

Так, мінімальні вимоги від нересті об'єкта кредитування упродовж 01.01.2014–01.01.2017 зменшались на рівні 30 %, максимальний строк кредитування – 30 років. При цьому, максимальна першого випуску мовляло лише за умови надання додаткової застави. Середньозважена ставка за іпотечними кредитами в національній валюті станом на 01.01.2017 р. становила 12,4 %, в іноземній валюті – 8,5 % (табл.1).

Загрозливим є рівень дисперсії іпотечних кредитів вітчизняних банків, який упродовж досліджуваного періоду становив близько 45 %.

За останній роки іпотечні кредити надавали такі банки, як: АТ «Ощадбанк» – 13 % ринку, АТ «Укрсиббанк» – 10 %, АКБ «Аграрі» – 6 %, АКБ «Приватбанк» – 5 %, ПАТ КБ «Приватбанк» – 4 %, АКБ «Укрсирбанк» – 3 %, ПАТ «ФінФінбанк Банк Аванта» – 3 % та ін. [3].

АТ «Ощадбанк» займає найбільшу частку ринку іпотечного кредитування. У структурі застав АТ «Ощадбанк» кредитний портфель становить найбільшу частку вагу (близько 60 %) і забезпечує отримання більшої половини доходів. Станом на 01.01.2017 р. іпотечні кредити становили 25,6 % кредитів, наданих фізичним особам. Висока частка іпотечних кредитів серед кредитів фізичним особам пов'язана роботою банку з державними програмами кредитування, такими як: іпотечне кредитування «Доступне житло».

Таблиця 1.
Основні показники ринку іпотечного кредитування в Україні 01.01.2014–01.01.2017 рр. [2]

Показник	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
ВВП, млрд грн	1454,03	1566,73	1979,46	2383,13
Часті застави банків, млрд грн	1278,10	1316,85	1254,39	1212,81
Кредитний портфель банків, млрд грн	911,40	1006,36	965,09	996,21
Іпотечні кредити банків, млрд грн	110,71	122,00	101,84	145,68
- в гривні	60,10	65,56	45,15	60,41
- в доларах США	42,97	50,79	53,40	67,23
- в інших валютах	7,64	5,65	3,29	9,04
Офіційний валютний курс, грн / дол.	7,99	15,77	24,00	27,19
Середня відсоткова ставка за іпотечними кредитами в міс. валюті, %	13,5	16,9	11,8	12,4
Середня відсоткова ставка за іпотечними кредитами в ін. валюті, %	12,9	10,2	11,0	8,5

Фінансовими іпотечні кредити за рахунок коротких і довгих ресурсів, а також коштів населення, банків не спроможні виставляти привабливі параметри. Однак прогнозується, що існуючі іпотечні кредити стануть привабливішими для позичальників. Так, статистика НБУ показала, що у 2016 р. стандарти іпотечного кредитування значно пом'якшилися (-21 %), особливо більше зросло на іпотечні кредити (22 %). Банки прогнозують подальше пом'якшення стандартів іпотечного кредитування в І кв. 2017 р.

Висновком з даного дослідження і перспективним подальших розвитку у даному напрямі. Значний розвиток іпотечного ринку в Україні пов'язане у значному культуральному впливі системи іпотечного кредитування на розвиток економіки в цілому. Метою розвитку сучасної системи іпотечного кредитування в Україні, яка б відповідає прогресивним міжнародним нормам, є створення ефективних ринкових механізмів залучення довгострокових фінансових ресурсів в фінансово-кредитну сферу та забезпечення функціонування на цій основі ринку довгострокового іпотечного кредитування із залученням сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів, що дозволять поступово знизити вартість іпотечних кредитів для населення та суб'єктів господарювання і збільшити строки кредитування.

Вітчизняний ринок іпотечного кредитування є фрагментарним. Для того, щоб мати розвинутий ринок іпотечні, вітчизняні банків повинні збільшити обсяги кредитування хоча б в 3 рази. Кредитна активність банків упродовж досліджуваного періоду зменшувалась настільки, що неможливо загальною фінансово-економічною кризою, стагнаційними процесами на ринку нерухомості, зниженням реального доходу населення, високою рівнем невпевненості щодо подальшого економічного розвитку та високою вартістю кредитних ресурсів. Для покращення ситуації держава повинна встановлювати загальні правила, забезпечуючи ефективність взаємодії всіх учасників ринку іпотечного кредитування.

Першопричиною дослідження являється пов'язаність з ліквідним кредитуванням підприємств АПК.

Література.

1. Гнатівський Б.М. Іпотечний ринок: інав. посіб. / Б.М. Гнатівський, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – 341 с.
2. Статистичні звіти Національного банку України. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publ/inf/category?cat_id=67420.
3. Показники діяльності банків [Електронний ресурс] / Асоціація / Офіційний сайт Асоціації українських банків. – Режим доступу: <http://www.ukrbanke.com.ua/>

http://nab.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=8684&Itemid=104&Itemid=112 - 13.12.2017. - Назва з сайту

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

5. Про заставу: Закон України // Відомості Верховної Ради - 1992 р., № 47.- від 02.10.1992 № 2654-III [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2654-12&lc=1>

6. Про іпотеку [Електронний ресурс] : Закон України від 5 червня 2008 року.

7. Кривчиць В. Іпотечний ринок України в умовах світової фінансової кризи / В. Кривчиць // Теоретичні та практичні питання економіки. - 36. наук. праць КНУ ім. Т. Шевченка. - 2011. - Вип. 24. - С. 57-62.

8. Е.О. Бублік, Кермова В.В. Іпотечний ринок України: обмеження та перспективи розвитку // Іпотечний ринок України: обмеження та перспективи розвитку. - 2011. - №2. - с. 76-85.

References.

1. GNatsky, B.M. (2015), *Іпотечний ринок* [Mortgage Market], LNU them. I. Franko, Ukraine.
2. National Bank of Ukraine (2018), available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publ/inf/category?cat_id=57420 (Accessed 13 May 2018).
3. Association of Ukrainian Banks (2018), available at: http://nab.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=8684&Itemid=104&Itemid=112 - 13.12.2017. (Accessed 13 May 2018).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "About banks and banking activities", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (Accessed 10 May 2018).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "About the mortgage", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2654-12&lc=1> (Accessed 11 May 2018)
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law of Ukraine "About the mortgage", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/898-15> (Accessed 11 May 2018).
7. Krivchik, V. (2011) "Mortgage market of Ukraine in the conditions of the global financial crisis", *Teoreticheski ta prakticheski pitannya ekonomiki*, no 24, pp. 57-62.
8. Bublik, E.O. and Kermovev, V.V. (2011) "Mortgage market of Ukraine: constraints and development prospects", *Іпотечний ринок України: обмеження та перспективи розвитку*, no 2, pp. 76-85.

Стаття надіслана до редакції 19.05.2018 р.

